

teljski i iznad nebeskog mesta, a ta se hrana popunjava kroz podnebeske dodire: — jer se preko takvih i okretanja neba prekrivaju. Preokrećući se dakle putem podnebeskih dodira, po poretku neba se podređuju vrhunskom mišljenju popunjeni umstvenim dobrima sa prenebeskog mesta.

Jasno je dakle, da je vrhunski umstveno *nadnebesko mesto* NEZNATNO, ono između ravni neba okretanje, a granica pak umstvenom dodir. Jer u svemu je ono što preokreće (pripleće) um, ono što izrasta umstveno, a božanska misao popunjava ono po sredini, dovršavajući preokrete božanstvenih i povezujući prvobitnije pri očitovanju umstvenih ishodenja i zadovoljavajući druge po redu od pravodećih dobara.

ČIME SE TAKAV POREDAK BOGOVA ODLIKUJE PO ONIMA IZ ISTE SREDINE PREMA VRHUNSKIM IMENIMA U ODNOSU NA TAKVE LIKOVE PREDANJA

(Knjiga, IV, glava VIII, odeljak p. 191—192)

Nego, za poredak trojstva takvih znam kada se određenije podsetim. Po nama bi se za isto pitalo, šta je već po sredi da obeležimo sveukupan napredak i umstvenih u umu predmetnih bogova ujedno i nadnebeski vrh, koji smo nazvali prenebesnim s obzirom na položaje srednjeg, i ono prevashodno utihlo, za zadržavanje i nalaženje prekora na čvrstinu (*hypóbasin endeiknýmenoi*). Brzo se, dakle, prema tome odredimo u celini, da je sav taj rod bogova predmetnih umu svezan sa oba vrha, te da učestvuje na uzroku preokretanja, prisustva, javljanja i onih drugih po redu.

I kao što smo sve očinski umstvene i jedinstvene nazvali prema vrhunskim obeležjima (lacuna: sve umstvene tvoračkim nazvali), te kazujemo granične krajnjih celina, neke suštastvo tvorećim i neka nevidljivim uzrocima, a neke izgledotvorećim podlogama; iz vidova tih samih i sredina takvih bogova, pokazimo vladara učvršćenog u središtu istih. Jer sve je u središtu tih rasporeda životvorno i spojeno i posvećeno delujući (teurgijski); dočim vrhovi istih pokazuju sazateća (*synhémata*, schiffres) znakova umstvenih i neizrecivih jedinstava, te nerazgraničavanje preokreće one koji su predmetni umu i povezuje s umstvenima, a to je sredina u smislu samog središta istih u kojoj se zajednički svodi i saučvršćava svekoliki rod bogova.

To je pak razlog krajnosti s obzirom na ono što uznosu iste, te odvajamo one prevashodne od onih nižih (snishodećih), neke pak iznad istih, neke pak ispod istih nazvane.

SAM JE PLATON VEĆ PREDAVAO NAČIN UZNOŠA PREMA UMSTVENOM KOJI SU POSVEĆENI (TEURZI) VEĆ PRUŽILI

(Knjiga IV, glava IX, odeljak p. 192 — 194)

Povodom teškoća koje se javljaju u vezi sa imenima putem kojih smo čineći deobu prosuđivali, (tako je) kako je rečeno. Nadahnuta merodavnost samog Platona bila bi dostojna čudenja u tome, da bi se upućivao po najvišima od tajni u umstvene celine na način uznošenja.

Prvobitno dakle, putem oslobođenih voda, sa izvora i izvorno uzvodeći duše i same bogove (jer će blaženi i od sveispunjavajućih pogleda i u ishodenjima da budu razlikovani, a kod kojih je kao i kod teurga (bogodejstvenika) celokupna spasilačka nada; otud što će da budu blaženi kroz neumrljane jedinice, sveispunjene kroz božanski tragalački uzrok, a pogledi pak i ishodenja, kroz umu predmetne i očinske snage). Po izvorima je to drugo po redu, i preko izvora je odmah do najusavršenijih voda (jer nakon mnogih i razornih mišljenja očituje se dobro prvodejstvenih bogova, odozgo od istih umstvenih i onih koji su umu predmetni bogovi, ono što nam je otkriveno i obasjano, te opšti unapred našim dušama i samim tim bogovima) od tajnoupućenih i dejstvenih prema doumljavajućem rasporedu svih okupljenih. Onde se izdvajaju i posle onih postojećih koji se obuhvataju pomoću istih, te je utoliko i jedinstvo i zajednica tih bogova, kao što se i od nekih najčuvjenijih polaže potpuna istovetnost i nepodeljenost istih, koje je razlaganjem u samim rasuđivanjima nemoguće obuhvatiti.

Činilo bi se da nakon toga Platon govori o granici *obruča* nebeskih ophoda, što nikako nije, jer sam (obruč) nije nebeski, već on pripada podnebeskom. Ponekad se po suštastvu ono nadnebesno odvaja od nebesnog, a po takvima i podnebesko potpada pod kraljevstvo Urana, jer je ili ono prevazilazeće ili ono uzvišavajuće, što dokazuje suvisao poredak. Nakon tako završavajućeg *ophoda* u celini (koji *uznosi do nadnebeskog mesta* i umstvene jedinice umnji, što *se i hrane i zabavljaju* (blagootprpljuju) brižnošću bogova i ispunjavaju se neizrecivim i jedinstvenim dobrima. Jer preko sakupljenih bogova i mimo bogodejstvenika (*theourgois*), uspon je neizrecivih i umstvenih sila, vrhunaravan u svemu umnosnom. Kako su se već tamo povezali (sapiduhvatili) sa prvobitno umstvenim, to Platon nije iskazao govorom (*diá lógon*) jer je neizrecivo i u odnosu na onakve dohvatljivo putem neizrecivog; premda se ponekad i u takvom slučaju smatra da je ono tajanstveno (*he mystiké*) preko poretka istih u odnosu na predmete umovanja i jedinstvo prvodejstvenih uzroka.

Dakle, i za nas važi isti način uspinjanja, a otuda (je) najpouzdaniji način bogodejstvenog uznošenja. Jer kao što su opštosti zarad pripadnih nadležnosti; po izdvojenih, uzašlim načelima, čiji su delovi preslikavani dok se iz celog ušodenja kroz srednja priuzdizanja vršilo hvatanje najjednostavnijih i neizrecivih uzroka. Jer i Platon, koji je predavao o celini duševnosti u takvom (položaju), nakon toga je kazivao i o našim (sopstvenim) prolaženjima. Kao prvo skopčava (spaja) one određavajuće, nakon toga vodi prema bogovima posvećujućeg dejstva, a zatim radi takvih prema onima koji drže na okupu (*eis tous synektikóus*) i koliko više samim umstvenim.

Svakako da Sokrat govori na način odvlačenja za uspon prema umstvenoj lepoti, te na kraju pogadamo kao *blažen prizor* koliko je božansko u pratnji telu i radanju. *Jer je bilo lepo da se to jedanput osvetljeno vidi, kako bismo sa srećnim (blagoroždestvenim) kolom blaženog pogleda i prizora (snimki), koji nas prate posle Diva, sledom iza drugih*

*bogova bili izgledom drugačiji kao i oni što su posvetili posvećenja (usavršenosti), ili oni najblaženiji što zakon govore. Kako negda besmo povezani sa umstvenom lepom? Kroz tajna posvećenja? Ona su, kaže, posvećujuća za najblaženije. Šta je to dakle?, ako nije od svešteno delujući spajanja s vodama i usavršavanje s njima od lepih upotpunjenja. Za kolike je posvećeno privođenje dobro? Zaređeni su i jasnovideći (myoúmenoí kai eopteúontes) zaista poput neoštećenih i neosetljivih i same razgnevljene (stvari), neoštećene i proste i neuzdrmvne prikaze (phásmata). Ono sa nebeskih ophoda u dušama, svakako je nepovredivo (jer je skupljeno od svih rodova božanskog, a tako je i za naše duše; ono neprekidno (tó synéchon) kao delove obuhvata sve u celini — i ono odvojeno, i ono raznoliko u jedinstvo i najjednostavnije snosi umljenja). Neoštećena i neuzdrhtala ukazanja dušama se naprosto objavljuju, i zbog sakupljenih bogova, odozgo — sa nadnebeskog mesta. Na tamošnjem mestu pojavljuju se spona umstvenih tajnovitosti, te nesaznatljive i neizrecive lepote osobnosti svojstvo pečatija, tón haraktéron. Jer je i zaređenje i jasnoviđenje neizrecivog znamenje čutanja (tēs arrétou sigés esti sýmbolon) i jedinstvo preko tajanstvenih prikazanja u odnosu na umstveno. I, što je od svega najčudesnije, da je sahranjivanje tela bogoradnika zazivajuće izuzev za glavu za ono najtajanstvenije od posvećenja, koje je Platon preuzeo preko istih pokrenutih od bogova. *Jer zaista očišćeni, reče, i nepoznati takvima koje imenujemo do sada pronose telo, i dohvatili smo se tog najblaženstvenijeg zaređenja i jasnoviđenja (preizrecanja), umstvenog svetla prave potpunosti; jer obasjaj nam objavljuje umstveno svetlo očišćeno simbolički (znamenjem). U umstvenom živiljenju posedujemo sasvim zanemarljivu telesnost, od uzdržanja glave prema mestu van preizabirućih onih tamo tajanstava i umstvenosti što se ispunjava tihovanjem.**

Svakako da smatram da je Platon objavio i trojstvo uzroka koji pouzdano uznose za one slušače koji nisu prisutni (sudelujući) na predavanjima (izlaganjima), stvaralačku ljubav, istinu i veru. Jer šta je ono što spaja s onim lepim nego sazdana ljubav? Gde je *poljana istine* nego na takvome mestu? Šta je sam uzrok zaređenja za neiskazivo negoli *vera*? Jer celina zaređenja nije ni po mišljenju ni preko razlučivanja, već dolazi od jedinstvenih i celokupnih poznanjskih delotvornosti jačeg tihovanja. Jedno je podareno verom, koja počiva na neiskazivom i nepojnatnom (rodu) bogova, celine duša i nas samih.

Preveo sa starogrčkog — Aleksandar M. Petrović

Prema: Proclus, *Théologie Platonicienne* vpl. III — IV, Paris, 1978; 1981 (•Les Belles Lettres par H. D. Safrey et L. G. Westerink)

pisma nekog nezapisanog kao uglavnom naj mudrijeg jovan ital

Haldejci su veoma vični govorima, najosmišljenije duše, te su zapisali one po sebi strujuće stvari bogoslovije, nebili ojačanije ispostavili sveukupnost. Od mnoštva je manjina združenih slogom, koja će ti ukoliko priklanjati mnoge onostrane nemire (žari).

Za iste je Jedno prvobitno, kao što se bogosloveći tražilo i kod Jelina, te više kod onih oko Platona, premda su i ondašnji »varvari« onamo izneli već ranije mnoge ponore čegrsti (*phylarias*; vrtloge), i biće stoga najdostojniji.

I prvobitno, dakle, od onih nazvan, očinski bezdan, sastavljen je od tri trojstva, kako rekoše, da svaki je prvenstveno otac, zatim moć, a treće je pak um, te u prvom trojstvu sve očinsko, u drugom prema moći, a u trećem prema umu. Štaviše, moć je s obzirom na oca umnjosna (*noerá*, intellectiva, mislena), a s obzirom na um umstvena (*noeté*, intelligibile, mišljevska). Preko njih samih, otac je slavljani svešteni oganj (*hierón pyr*, sanctum ignum), i kakvo je umstvo u odnosu na um, kao i kako stoji s obzirom na moć, (tako) je i otac naspram toga. I kao što je prvobitni izvor ono svekoliko umstveno (inteligibilno), trojstvo se beleguje, štaviše, prema onom predmetno-umnom (intelektivnom, umnjosnom) — stvarima za umovanje. Samo je to (trojstvo) spoj obadvoje, kažem onog o čemu se umuje i umstvenosti, koja isjavava po prvenstvu — prvobitnu jungaliju (voljne ideje spojeva, vitloliče), a nakon nje tri jungalije, koje se nazivaju očinskim i nedozvoljivim, te ono (jedno) upravo u onim ponorima iznad njih, a to je prvobitno jungalija u onim jungalijama nakon nje; a baš je to prvo trojstvo u umstvenostima, drugo trojstvo to u umstvenim i umu predmetnim (bićima) ujedno, jer je poput onog koje najviše vodi i skrivenog uzroka.

Izvori nedozvoljivih dele se u tri sveta, ognjeni, eterski, tvarni; a nakon jungalija tih, naznačavaju povezanost njihovu kao odista trojčinu. Kazivali su da su neprizvoljive jungalije stvorile (demijurgizovale) sveukupne jedinice, povezanosti napredaka putem koje bi da se objedinimo mnoštvo, te proizvede (pojetizuje) učvršćivanje bogova. Stoga se posred istih ustanovilo središte, i kroz njega se povezanosti iskazuju. Nakon tih prekrile su tri prvosavršenstva (*teletárchas*) — ognjenu, etersku, tvarnu, koja su nazvali granicom umstvenih i predmetoumnih ujedno, te nicanjem rdavosti postavili, a od svih izvora priveli celovitost najupućenijih, te će jungalije da budu jedino monade (jedinke) koje su isprepevezane, jedinice koje se sa mnoštvom čine rdavim.

Prvosavršeni (*teletárchaí*) istrajno drže mnoštvo, pa su poput nekih krčehih predvoditelja, šireći za one (gornje), stojeći u tome usred samih tih rasporeda. Nakon takvih utemeljuju one očinske izvore i izvore koji su raspoređeni od predmetno-umnog, koje i nazivaju sedam kormilara, a koji će po prvenstvu ustanovljenosti da budu — tri vodstva sveta

prema nekom poretku koji je »samo jedanput onostran«, te nakon toga onaj (svet) koji je »dvostruko iza«, a između njih Hekata — iskon istih (svetova) kao tri nepomešana, te sedmovlje iznad živućeg, granica sedam kormilara, koji su preuspostavljani pre onih sedmovlja nadsvetski i nepomešana.

Onaj koji je *jedino jednom onostran*, očinski um i otac svega predmetno-umskog, po toj je moći Hekate neizreciv, te se slavi kod svih bogova kosmovoždova, i njegovo intelektualno svetlo ispunjava sve istom neopisivošću, dozivano od svih kosmovoždova, kao od onih koji se kreću svojstveno celim svetovima. »Dvostruko« mimo istih, ono »onostrano«, on koji im prenosi svetove i razlaže »svetlosno pismo«, jeste to, sve dok po onima trebam izraz. Šta bi mogao da kažem o Hekatinim odeždama i njenim grohotima i njenim pohotljivostima i izvorima njenih glava i zverinja? Jer na drugačije stvari da liči navodim govor, te mislećem kažem pak izvor ognjovijev i iznad onog zmajskog i zamajevitog. Jedni je zovu »zmijozmajevitom«, drugi »nesastavljenom«, a ono što jeste kod nje, jeste »lavovsko«.

Nakon toga svi su lutajući varvari zabasali, zamišljajući njenu prirodu kao grešku (same) Hekate, te iz desnih rukavaca sa izvora duše zahvataju, dok su nalevo bolji, oni od vrlinom obasjanih reka, te su ti drugi izvori neizrecivi i leće (zaceľjuju) one vožene u delomičnostima, poput genijalnih i andela, kako sami govore.

A sve dok najjasnije kazujem o istima, od istih kosmovožda, Jednim je samo jedan ovladao, samo jednom onostrani koji je jedinstven. Ono dvojstveno je dvostruko iza i jedino onostranom je iskaziva samo Hekata, jer neki ne pokazuju ravan po sebi kao jedinstvenu ili dvojnju, već poseduju jediničnovideća i umnožena dejstva; te kad je po rangu treće dvostruko iza, Hekata je (po rangu) druga.

Postojeći da bi poput toga od Hekate bila druga, (bića) kao vlasni, grohotnosti, kolovode, pohotljivosti (jer to su od izvora iste), drugačija su po njoj samoj što se tiče glava i živine, (jer o istima je sredeno, ali ne po njoj), i to ima poreklo od mnoštva i onog dvostruko iza, bilo oko istih, bilo u njima samima. Takve izvore ideja, te kormilareće, razmatračne i najčudesnije neke druge, te glavne neki povezuju s onima koji pripadaju istim očinskim gore, a neki nepomešana prenose celine istih i (celine) istočnika dejstvovanja nenatrunjeno. Svaki od kosmovožda ima nepomešana trojstvo, premda onaj koji je prvi ognjeno, koji je u sredini etersko, koji je treći tvarno. Od sedmice (potiče) poslednji preživotni izvor, trodejstveni vinovnik predmetno-umnih razdvajanja, te je uzrokom drugačijosti, premda su po istovrsnosti nepomešana, kao što su kosmovođe najprouročljiviji po suštavnenosti položaja.

Ne treba se čuditi, kazao je tumač tih pustolova, ako je jedan izvor razlučenih, a onih nepomešanih i kosmovođa jedan, jer u tim izvorima, kako kaže, jednotvoraštvo vlada i deobe se umanjuju, premda po neodumicama oko izvora strujećih, previše deljiv rod ponavlja rang jedinstvenosti iako olakšana postoji. Ako su preživotni Titani iskazivani od istih (rodova), nisu iz istih sastava kod Jelina oni orfičke bogoslovljive; ili su varvari od Orfeja mitomanski raznosili po svojim zveroslavljenjima? Beše da se kaže i mnogo drugog o haldejskim pustolovinama, nego treba da se dode do kraja izlaganjima bez iznenadenja.

Oracles Chaldaïques, par E. des Places, Paris, 1971.

teurgija i filosofija na vizantijskim prostorima

Pitanje *teurgije*, koja se često poistovećuje sa zloslutnim magijskim delovanjima, nije ni jednostavno ni lako, kako se to negda činilo mnogima, koji su doprinosili njenoj ozloglašnosti. Ona nije nikakvo »bogoradenje« ili bezdan slabosti i nemoci koji podstiče upotrebu ružnih misli i reči, iz povredene sujete čovekove, kao ni suluda potrošnja raspoloživih duhovnih snaga. Kao što joj ime i kaže, ona je *bogodejstvovanje* i to, najverovatnije, u oba smera — od čoveka prema božanskom i od Božanstva prema čoveku. Ova naročita vrsta energematike odnosi se sasvim neposredno na ono što omogućava slovesnost i duševnost, te kao neka vrsta *osmišljenosti nesvesnog* pripada filosofstvovanju, kao jedna od njegovih najneobičnijih i najtamnijih strana. U ovladavanju gradom koju ona ispostavlja, filosofstvovanje nalazi priliku da takoreći nadoknadi ono, od čega je davno odustalo, i čemu na jedan produbljeniji način opet teži — proročanskom govoru. *Lôgion* i *mýthos* nisu izolovano suprotstavljani jedan drugom, ali se proročanski govor usredotočenije obraća onome, do čega je vrhunskim preokupacijama čovekovim stalo; prilikom izživljavanja tzv. »metafizičke potrebe« ili još bolje odazivanja na iskonske prizive. Već je kod drevnih Asiraca ta stroga linija veze uma, dela i govora, iskazivana vanredno snažnim upućivanjem na prostore duha.

Merodavna ognjena apstraktnost uma, kako to logiologika ovih drevnih ustihovanih saopštenja naznačava, zapravo je ono oko čega se sabire sve važno i odlučujuće u susretu teurgije i filosofstvovanja. Bilo da se teurgija, po svojoj moći da obuzme celog čoveka, uzima kao važnija, bilo da se ta uloga dodeljuje filosofskom osveštavanju, jer je istančanje upozoreno na zamke i stranputice koje vrebaju na putu odavanja pronicljivosti koja razabire stvari iskona; njihova uzajamna veza i nadopunjavanje izbija u snažnijem svetlu. U tom smislu, misao koja se razvijala i stasavala do osamostaljenih iskustava jestastvenosti kao takve na vizantijskom tlu, vazda je bila više od tzv. »helenizma« ili kalemljenja kultura pod vidom niza ustupaka koji otupljuju svaku prodornost. O tome ne svedoče samo spisi »smelih« novoplatoničara sve do šestog veka nakon Hrista, već i svetootačka misao do tog vremena (istina, u tom svetlu gotovo nepoznata), kao i naročita struja tzv. vizantijske božanske čovekoljubivosti od Ps. Dionisija Areopagita i Maksima Ispovednika do patrijarha fotija i Mihajla Psela sa Jovanom Italom i Grigorijem Niciforo-

razrađeni i sređeni izvodi iz učenja asiraca mihajlo psel

Nakon očinskog ponora Jednog, potpunost govori iz tri trojedinstva. Otac prvobitno drži svako od trojstava, uprkos središnjoj moći i umu uz isto troje, nazvano s obzirom na samo trojstvo, imenujući takve i umstvenim. Nakon njihovih drugačijih protezanja, ujedno i umnih i predmetno-umnih, to delenje je trostruko — u jungalije /znajnosne spletove/ i sinehije /nastavljače/ i teletarhije /tajnovodstva/. Nakon srednjih rasporeda koji su predmetno-umski po jednom držanju očinskog trojstva, koje je jedino jednom s onu stranu; te od Hekate i onog dvostruko iza; a sve drugo sleduje od onih trećih /po redu/ koji su nepomešana postojeći, a jedinstveni su preko životnosti. Sedam je izvora istima. Nakon tih izvora koji su prevladajući, bilo van zona, bilo u zonama /oblastima života/, iznad kojih su anđeli ili geniji i junaci iza njih, postoje posle njih i duše. Preostaje svet telesnosti. Sedam je, kažu, telesnih svetova — onaj od ognja jedan i prvenstven, tri eterska nakon njega i usleduju tri tvarna: nelutajući /zvezdani/, lutajući /planetni/ i oni podmesečni /zemaljski/. Prvi se određuju preko uma, eterski preko duše, a tvarni preko prirode.

Izvori pak andela, genija i duša i priroda Hekate, rečeni su. Oni smo koji se nizlazno spuštaju do mnoštvenosti duše u svetu (koja postoji) preko mnogih uzroka; ili kroz »nicanje perja /okriľaćenost/« ili očinsku volju da se prema njoj udesi izraz zemaljske okoline. Čini nam se da je svet /*ho kósmos*/ večan.

O hadu /nevidu/ govori se mnogostruko, a sad ga /neki/ i samim bogom nazivaju, vodom govora o zemaljskoj okolini, te je to sad ono podmesečno mesto, ono sada koje je usred eterskog i stvarnog sveta, sadašnjice nerazboritih /besmislenih/ duša. Postavljene u istovrsnu sabornost /smislaon govor, stvar logike/, ali ne suštastveno nego po položaju, takve su da poseduju saosećaj /doživljajni dodir/ prema istome.

Ideje se sada čine zakonitim kao očinske zamisli, kao osmišljavanja — govori opšteg uma; i onog duševnog i fizičkog; koji um donosi duši, a dušu pak prirodi.

Saosećajnošću za one gore, izlažu se ona dole, ponajviše podmesečna bića. Prestrojavanjem položaja uspravljajući duše, po meri svojstvenih pročišćenja i podeljenim celinama sveta, /opšti um dopušta/ da neke prelaze i preko /granice/ svetovnog.

Množina je tih učenja izložena kod Aristotela i kod Platona, a sva su prosledena od Plotina i Jamvliha, Porfirija i Prokla, koji su ih prikazivali kao božanske glasove.

Prevedeno iz knjige: *Oracles Chaldaïques*, par E. des Places, Paris, 1971 (Coll. des Univ. de France) — Michael Psellos: *Ekthesis kephalaïodes kai sýntomos tou Pselloú tón par' Assyriois dogmáton*.

Aleksandar M. Petrović

rom, te stvaralačke njene uloge u oblikovanju osnovnih učenja dogmatologike umstvenog tihovanja i kasnije filosofije saborne ličnosti svejedinstva u ruskom renesansu. Ovaj ogromni raspon nije dovoljno osvetljen ni u svojim polaznim osnovama, pa je on ujedno i »neuralgična tačka« koja zahteva da bude podrobnije razmotrena. Filosofija se tu usudila na upuštanje u mišljenje »sveta okolnosti« ili »slučaja« i sagledavanje prirode »želje«, kako se već može i misliti idući do zadnjih osnova putem mirotočivosti i religijske snošljivosti, sa kojom može da se pohvali vrlo malo onih u sličnoj vrsti. Pri tome su simboli verovanja i dogmatički još čvršće ostavljeni na njima svojstvenu ravan, a propustljivost i razudenost koja je sezala iz njihove primene i posredovanja, nije bila nedostatak vere, već baš suprotno tome, prava osamostaljenost, čija je nenasilnost i nenaturanje pravi dokaz njima svojstvene snage. Teški spor oko tzv. »sinovstva« u hrišćanskom slovu vere, tražio je neposrednu vezu između dve vrhunske ipostazi (»čina«, »ravni«, »lica«) Svete Trojice, kroz ličnosan ljudski odnos, istrajavajući na bezuslovnom načelu Božje volje /jer Duh duva gde hoće/, za čije očitavanje mogu da služe i dostojno izgrađeni ili bolje probudeni i pročišćeni organi. Ovo buđenje i čišćenje ljudskog uma i duševnosti, nikada ne može da se podvede pod neka pravila vezbanja (kanone asketike) ili spoljašnje slojeve sentimentalnih religijskih nadahnuća, jer se u njima ni ne ostvaruje, ni ne iscrpljuje. Razgrevi duha u opštenju s beskonačnim hladu se preponama konačnosti, ali se zato oblici tih zahlađenja doživljavaju i poimaju kao koraci napredovanja, zarez i ožiljci koji poučavaju, ali ne nose u sebi nikakva nepobitna i večna rešenja. Upravo u toj meri postignuta prisnost na tom putu, dinamizuje pojmove saradnje, sadejstva, prisutnosti; kao učestvovanja (pričešća) i osvedočavanja. Tako se poziv na svedočenje (saepere aude) kao čuveno jevandeosko »dodi pa vidi«, poklapa sa Proklovom formalizacijom teurgijskog iskustva, kao značaja da se bude očevidac — »autopsičar«. Oči uma očigledno mogu da gledaju više stvarnosnih celina, a neko pravo jedinstvo stvarnosti zasigurno zavisi od logike autopsičke kompetencije. Preobražaji »umnosti uma«, za nas ljude, nisu nikakva shematizacija »padanja likova kategorija«, već sve produbljenije susretanje sa onim što nas kao ljude i omogućava, omogućavajući ujedno i sve što jeste i biva.

U tom smislu, ovaj podsetnik na iskustvo mišljenja koje se dogodilo u jednoj sferi negovanja mudrosti vizantijske kulture, nije samo od muzejskog značaja. Šta ćemo iz njega da izvučemo, stoji do nas samih.

Aleksandar M. Petrović